

EVANGYÉLIOMI

PROTESTÁNS LAP.

Megjelen minden héten egyszer pénteken egy íven. — Előfizetési ár egy évre 6 frt, félévre 3 frt negyedévre 1 frt 50 kr. — Hirdetések díjaszáz szóig 1 frt, kétszáz szóig 2 frt, a másodszori hirdetésnél 100 szóig 80 kr. 3-knál 70 kr. bélyegdíj 30 kr; csakis egyház és tanodát érdeklő hirdetések fogadtatnak el. A lapot érdeklő mindennemű közlemények a szerkesztőhöz — Fűvészkert-utca, 1078.sz. a. intézendők.

 Azon tisztelt lappártoló előfizetőket, kiknek előfizetésük szeptember hó végével lejárt, annak megújítására bizalommal kéri a

szerkesztő.

A felekezetesség jogosult-e?

Miskolczon szept. 19. mondatott el a toaszt „Veszzen ki a felekezetesség.“ Felköszöntőt kétségkívül humanitárius érzelmek vezették. Szemei előtt elléptetett ama sötét történelem, melyet a felekezetesség vizálgodása, s a kölcsönös türelmetlenség játszott le a közös szent ügynek kárára.

Ha csak e szempontból volna nézhető a felekezetiség, bizonyára mindenkinek ajkain visszhangzanék ama toaszt: „Veszzen ki a felekezetiség.“

Azonban minden történelmi tüneménynek több oldala van; s így a felekezetiségnek is.

A felekezetiség egyetemes jogosulatlanságának kimondása már kimondása annak is, hogy a létező alakok indifferensek, csak a lényeg tartható. Ezt egykor az egyháztörténelemben syncretismusnak nevezték el.

Egykor Aristoteles után azt tanították a bölcészek: Forma dat esse rei; tehát szerintök az alak nem volt egész lényegtelen és üres.

A Hégel-bölcészlet tanaiban pedig a lényeg tünetkezik az alaki létezésben, teszi magát láthatóvá, tárgyiassá. Ily körülmények között az alaki létezés nem lehet indifferens. Nem is volt soha.

Ha a felekezetek kimondják, hogy létezésöknek nincs igazsága: úgy be kell menni a lehető legtökéletesebb létezési alakba, másként nem szünhetnek meg.

Melyik lesz az?

Az lesz, a melyben az egész lényeg feltárja tartalma egész bőségét.

És ismét melyik az?

A vallásos eszme, vagy szoritkozzunk tárgyunkhoz, a keresztyénség, mint absolut igaz vallás, egyetlen egy felekezetben sem tárja fel egész tartalmát, hanem valamennyi

magasabb jellemű felekezetek együtt, s összesen tüntetik fel magokban az isteni (végtelen) tartalom gazdag különféleségeit

Oly isteni fény a ker. elv, hogy az nem nélkülozi prismaticus szineit azon szivárvány előállításában, melyet a felekezetek vonnak fel a vallásosság egére a figyelő és gondolkozó emberiség számára.

Azért, hogy az egyik kék, másik zöld, a harmadik veres stb. mind amaz isteni napfénynek kisugárzása, a napfény gazdag tartalma azokban mindannyiban nyilatkozik.

Valóban a lényeg akarják azok kifosztani, kik e prismaticus szinek jogosultságát elvitatják, s a dolog természetete ellen cselekesznek.

A napba nem nézhet be senki, de a fény az ő szivárvány színeiben már mindenki által látható, élvezhető.

Igy vagyunk a ker. elv isteni fényével is: ha színeiben fel nem tárja magát, nem fog hozzánk tartozni. Feletünk lesz — de a fény csak akkor melegit, ha lefejtetik. A lefejtés az istenit assimiláló lélek ténye, és dolga. Itt már elő kell állani a különféleségnek!

Hagyjuk meg a nap prismaticus szineit. Hagyjuk meg a felekezeteket. Hanem törekedjünk arra, hogy ezen szinek a szivárvány felséges harmóniáját tárják fel valahára az emberiség előtt.

Ne gyengitsük e színeket jogosulatlanságok hirdetése által, hanem igyekezzünk a nekünk jutott szint minél élénkebben előterjeszteni. Ez a feladat akkor, ha a szivárvány pompáját akarjuk emelni.

A szivárvány színei nem gyűlölik egymást, nem törekesznek egymást megsemmisíteni. Maradnak határaik között, s itt nagyok és dicsők. — Azon műtét, mely a szinek különféleségeit az egy fehérben besemmisíti, szédítő keringés. Elöttem mindig a pusztítás fájdalmas tüneménye volt.

Devégre is a keresztyénség csak azóta terjeszti elő isteni hatalmát, világot idomító erejét, mióta a felekezetek szabad önelőterjesztéshez jutottak!

Ha már egyesülni akarunk : egyesüljünk a fény egységében, melynek sugár törései vagyunk. Egyesüljünk a mi centralis életökönk a Krisztus egyiránt feltüntetetésében, s a testvér felekezetek egyiránt szeretésében. Akkor lesz csak egy akol és egy pásztor.

Dr. Heiszler József.

Egy rationalista egyházi beszéd.

(Tartatott Franciaország egy délvidéki templomában a reformáció emlékűnnepén. A prédikátor alapige gyanánt Máté e szavait vette: „Senki nem szolgálhat két Urat.“

Ha tekintetbe vesszük — úgymond — a modern társadalmat, — megdöbbenünk a mély meghasonlástól, mely létezik a vallási és világi társadalom között. Ez nagy baj; mert egyik sem haladhat a másik nélkül. Kell, hogy a két társadalom egyesült legyen. Honnan ered az egyenetlenség, ez ellenhatás, melyet az egész világ belát? ha csak onnan nem, hogy a vallási társadalom még a protestantizmus kebelében is, a világi társadalom mögött jóval elmaradt.

A 16-ik század reformátorait, Luthert és Kálvint a hála érzetével emlegeti a prédikátor; áldja munkáikat, ajánlja módszerüket, bátorságukat; köszönetet mond nekik, hogy korszakukban a római egyházi hagyásokat lerombolták. Visszakövetelték ők a lelkiismeret szabadságát, a vizsgálódási szabadságot a feltétlen engedelmesség, a hódoló alávetés ellenében. Lelkiismeretök elfogadta a szentírást. Eként cselekedvén, haladtak korukkal, a legelőhaldottabb lelkekkel, korszakuknak tudalmával.

A lelkiismeret az ember isteni világossága minden dologban. A modern szellem haladása által okult ember lelkiismerete, nem fogadhatja el a szentírást úgy, mint elfogadták azt a Lutherek és Kálvinok. El kell dobnia a csudákat és a természetfelettit, a hagyományt és a legendákat. Csupán akkor fog haladhatni összhangzásban a vallási társadalom a világgal.

Tehát nekünk a 19-ik század reformátorainak küzdenünk kell — mint tették azt atyáink a 16-ik században — a lelkiismeret fölszabadításán s új reformációt kell alapítani. Valószínű, hogy egy más egyház alapítására lesz szükség, utánozni így a Jézus Krisztust, ki a helyett, hogy a zsidóságot reformálta volna, azzal csattanósan szakított s más egyházat teremtett.

Templomaink azért üresek, mivel a 19-ik század emberei, a mai kori haladás folytán, odahagyják a változhatlan, hagyományos egyházat; legyen az protestáns vagy katolikus, az mindegy. A bethlehemi csoda nem ér többet mint a salettei.

A prédikátor nem akarja a vallás minden fajtát eltörölni. Vannak emberek, kik állítják, hogy az ember képes el lenni vallás nélkül; ő tagadja ezt. A szenvedők szolgál-

nak czáfolat gyanánt. Ő tiszteli azok hitét, kik nem úgy gondolkoznak mint ő, ha lelkiismeretök lép fel kalauzul. Nem veti azoknak szemére a tudatlanságot, de viszont nem is fogadja el sem maga, sem barátai részére a szabadság szeretésének szemrelobbantását a szabadonczság czime alatt. Lelkének egy eszményre van szüksége, melyet csak felsőbb régiókban talál. De az bizonyos, hogy nem lehet két Urnak egyszerre szolgálni s választani kell a modern eszmék és a hagyományos vallás között. (Eddig a beszéd kivonata.)

* * *

Könnyű válaszolni ez érvelésre s megmutatni, miszerint az történetellenes és logikátlan.

Elsőben is, Luther és Kálvin a lelkiismeret szabadságérti küzdelmökben, a lelkiismeretet Róma tekintélye alól nem csupán fölszabadítani, hanem Isten tekintélye alá helyezni akarták. Ők nem alkottak új vallást, ők helyre akarták állítani a bibliai keresztyénséget eredeti tisztaságában.

Csodálkozunk de egyuttal örvendezünk, hogy hallottuk egy rationalistától áldani a 16-ik század e két nagy keresztyénjét. Ő nem igényelheti, hogy azok iskolájából való, sem hogy használja módszerüket. Luthert és Kálvint a mi illeti, a bibliát lelkiismeretükkel fogadták el. Ez igaz, hanem ez a biblia rájuk nézve felsőbb tekintély volt mint lelkiismeretök.

A 16-ik században, mint a 19-ikben, a vallási társadalom nem volt összhangzásban a világgal; volt akkor is meghasonlás. A reformáció volt az, mely módosítás által körvonalozta a világi szellemet. Kérdés, vajjon ma is nem kellene-e hasonlólagnak lenni a dolognak.

A rationalisták követelik, hogy a vallási társadalom vesse vissza azt, a mi neki nem tetszik, a mi korlátozza, a mit nem ért a világi társadalom. Ugyanezt mondták Voltaire idejében s a haladás nevében eljutottak Helvetiusig és Holbachig. Mivel a hitet a tudomány haladásához kell alkalmaztatni, miért állapodnak meg Önök a természetfelettinek és a csudának tagadásánál és miért nem mennek Isten tagadásáig, az atheizmusig? Lelkiismeretök ellenszégül, fogják mondani! de akkor lelkiismeretök felebb áll a tudomány haladásánál s nem vethetik mások szemére, ha nem követik azt.

Az atheizmus a tudomány haladása; igaz, hogy ez nem új messziről ered, a görögöktől s rómaiaktól. Mindannyiszor megifjodott, más, kevésbé botránkoztató névvel ékesített, mely rászedi a köznépet: tudományos bölcsészetté vált. Védelmzői oly emberek, kik nagy tudós híreben állanak.

A tudomány haladásaiban mi jögon tesznek Önök választást? Lelkiismeretök tiltakozik; de mások elfogadják,

a mit Önök visszadobnak; azokat is új egyházuk oltalma alá veendik? Mi jogon fogják visszavetni azokat, midőn azt akarják, hogy templomaik tárva nyitva álljanak minden vélemény számára? Tehát van Önöknél is a szabadságnak határa, egy alap, melyre építeni akarnak. Következésképpen hasonlítanak e pontban azokhoz, kiket nem akarnak utánozni.

Mi is mondjuk, a mit Önök, miszerint a vallási és világi társadalomnak egyesülni, kiengesztelődni kell. De e végre nem szükséges, hogy az evangyéliomi keresztyénség lemondjon létéről, megsemmisüljön s a humanitárius és ködös bölcsészet egy fajává váljék. Az evangyéliomi keresztyénség Európában a legelőrehaladottabb nemzeteket képezte, az új világban pedig egy szabad demokráciát, mely hatalmas és nyitva minden előhaladás előtt. Az képes egyedül megtartani s emelni népünket.

Mivel Önök a tudománynak határt vetnek, Önök sem fogadhatják el, ép úgy mint mi, hogy itt alanti és a jövőbeni rendeltetésünk titka, Isten lételemének rejtélye azon első jövevény kegyelmétől függjön, ki azt hiendi, hogy már mindent felfedezett s mindent kimagyarázott; e kegyelmi állapot is addig tartson, míg egy tudósabb jövevény elődének ellenmond s nevéssé teszi. A holnap tudománya mindig többet fog érni mint a mai napé.

Mi nem akarjuk a tudományt a dogmákhoz bilincselni és nem hiszszük, hogy a biblia terményrajz és bölcsészet. De az ember, a tudomány bizonyos valódi előhaladása mellett is erősen fenn akad kutatásaiban. Az isteni törvényeknek és Isten lényegének ismerete épen oly kevésbé fog a többi századok alatt előhaladni, mint napjainkban. Az egyedüli világosság, melyet birhatunk, számunkra a bibliából jó, akár tartásuk azt regének, akár nem. Mi nem vagyunk képesek azoknál sem többet mondani, sem kételyeinket felderíteni, sem bizonytalanságainkat ellenkezőre szilárdítani, sem az abszolút igazságot bizonyítani.

Önöknél a tudomány és bölcsészet nevében nincs több joguk állítani Isten lételemét, mint korlátozni hatalmát. Ha hisznek egy Lényben „ki nagy dolgokat mivelte“, saját kifejezésük szerint azt teremtőnek tartandják. Ha teremtett, ronthat is s Önök egész rendszere megsemmisül. Hogy következetesek (logikusok) legyenek, átheusokká kell lenniök.

A „Revue Chrétienne“-ből*)

Erdős József,
a bécsi ev. theol. fakultás hallgatója.

A segédlelkészek alkalmazása tárgyában megállapított szabályok méltánylása.

(Folytatás.)

A mennyire én utána járhattam, következő módjai vannak a s. lelkészek alkalmazásának:

I Midőn a rendes lelkész saját költségén tart segédet;

*) A Párisban megjelenő „Keresztyén Szemle“ idejéig egyik füzetében (13-ik sz. 177. l.) a mi montaubani barátunk Albrecht Andráshoz, több jeles művek szerzője, adta a fentebbi vázlatot; keresztyén lapban a mi elvünk szerint, csak úgy szabad bibliaellenes dolgokat érinteni, ha nyomban követi a nem helyeslés vagy cáfolás, — Lang-féle műveket is csak úgy volna szabad vagy illő kiadni lelkész vagy tanárnak, ha azok aztán rendben visszavetnének. Egyház és kijelentésellenes művet ép úgy nem illik írni, kiadni, pártolni, egyházi férfunak, mint hazaellenes mű létrehozásán segédkezni igaz hazafinak. Szerk.

II. Midőn a s. lelkész tanári, vagy tanítói kötelességeket is teljesít, 1. 2. 3. osztályt, vagy bizonyos tantárgyakat tanít s munkásságát inkább ez veszi igénybe, mint a papi teendő.

III. Midőn az egyház és lelkész közösen fizetik a segédlelkészt.

A II. mód szerint alkalmazottak száma e. kerületünkben 10, a III. szerint 3—4, míg a többi 60—61 az első mód szerint van alkalmazva.

A „s. lelkészi szabályokban“ említették még ugyan két módja a s. lelkészek alkalmazásának, a II. cz. a) pontja alatt: „midőn valamely eklészia, a gyülekezet vallásos érdekeinél fogva, a maga költségén tart segédet a rendes lelkész mellett.“ De, hogy e mód szerint alkalmazott s. lelkészek szolgálnának e kerületökben, az én elég szorgalmas utánjárásomnak nem sikerült megtudni s azt hiszem, ha vannak is, számuk egy párnál nem több; mert hiszen a II. szám alatt általam említett „tanítói káplánokat épen nem lehet ez osztályba sorozni, mivel mindenki tudja, hogy ezeket, az eklészia — nem annyira — a gyülekezet vallásos érdekeinél fogva tartja a maga költségén“, mint inkább a tanügy előmozdítása végett, úgy hogy ha nem tanítának, kétszem, hogy tartanák őket.

A másik módja a s. lelkészek alkalmazásának a II. cz. c) pontjában említették: „midőn az e. megyei hatóság valamely rendes lelkész mellé hivatalból rendel segédet.“ Az ily eljárás 10—20 évben sem fordul elő egyszer, a mint én tudom, és igen helyesen is; mert nem vezet célhoz. Sokkal helyesebb nála a feles papi intézmény, mely némely e. megyében szokásban is van. Helyesebb, mert, vagy oly esetben rendel az e. megye hivatalból segédet a r. lelkész mellé, mikor az illető r. lelkész egészen képtelen a papi teendők végzésére, elmebeli, vagy más igen súlyos betegsége folytán, vagy mikor a rendes lelkész hosszas rosz erkölcsi magaviselete, túl hanyagsága kényszeríti az egyházmegyét. Ugy de az első esetben megsértetik a s. lelkészi szabályzat I. cikkét, melyszereint „s. lelkész mindig, csak a rendes lelkész teljes felelőssége alatt alkalmaztathatik“, mert miként legyen ily állapotban felelős a r. lelkész? A káplán pedig ismét nem az, mert, ha az, úgy a szabályzat B. a) pontja szerint már nem s. lelkész többé, hanem időközi pap. A második esetben pedig, — eltekintve attól, hogy az ily önmagáról annyira megfélemedezett pap méltán megérdemli a büntetést, mely a feles pap kinevezésében éri, — vajjon nem vétek-e egy jóra való ifjút, önhibája nélkül, oly helyzetbe taszítani, melyben erkölcsi tisztasága végkép beszennyezethetik s kedélye örökre megromolhat.

Ime tehát, bár e két mód szerint alkalmazott s. lelkészek egyházkerületünkben épen nem, vagy ha igen, legfeljebb 2—3-an szolgálnak — s így számuk az összes létszámhoz viszonyítva elenyésző csekélység; — mégis a „szabályzat“ — hogy legalább a s. lelkészek érdemei méltánylásáról is mondjon valamit — ezek jutalmazásáról gondoskodik, mondván: „ha az egyház kíván tartani segédet, vagy pedig az e. megyei hatóság hivatalból rendel s. lelkészt, a régebbi szolgálati érdem és képzettség komolyan tekintetbe veendő s elsőbbségi igénynyel birjon.“ Nem bölcs tapintat-e előrelátólag, törvény által biztosítani az olyanoknak jogait, jutalmát a milyen nincsen ugyan még, de lehet a jövőben? mondják némelyek. Beismerem, hanem hát nekik is be kell ismerniök állításom igaz voltát: hogy e törvény midőn látszólag mindent ad, voltaképpen nem ad semmit, gondoskodik oly egyénekről, a milyenek nincsenek, az egész kápláni testület pedig törvényen kívül helyezi. Kedvezni látszik mindenki

nek, de kedvezéseit nem köszöni meg senki sem. Nem a princípális, ki így magára hagyatva, alkalmas segédre, minél ritkábban tehet szert. Nem a s. lelkész, ki ha előbb kisebb gyülekezetbe, hol a kevesebb munka terhét megbirja s gyakorlati képzettséget is szerezhethet, rendeltetett volna, később a nagyobb egyházban is könnyedén végzi teendőit s sok szegény és keserves gyötrődéstől szabadult meg.

De hát, hogy lehessen a r. lelkészeket abban korlátozni, kit vegyenek maguk mellé s. lelkészekül: „mikor ők fizetik?” kiáltják némelyek. Hagyjanak fel tisztársaim az ilyen beszéddel, váltig hangsúlyozza azt a lelkészekkel szembe, ha példát nem adnak is neki rá, a népnek meggondolatlan része. — A s. lelkész mindazon kötelességek s terheket végzi, viseli, melyeknek teljesítése föltétele alatt húzzák a princípálisok évdijaikat, mely kötelességeket, ha utóbbiak bármi ok miatt nem teljesíthetnének, vagy nem teljesíthetnének, bizony el kellene a lelkészi jövedelemtől esniök.

Vagy talán azt hiszik, hogy azokkal az ilyféle conventiókkal, „Nálam a s. lelkészi fizetés 50 frt és teljes ellátás. Én a hatvanat jóval meghaladtam, már nem papolok“, oly annyira megfizették a s. lelkész szolgálatát, hogy szívesen tűrheti az ily lealázó beszédeket. Legyenek tisztársaim méltányosak és kiméletesek.

Azt hiszem kevés jó indulat s elfogulatlanság kell hozzá, hogy beláttassék, miszerint a jótéteményt élvező, oly esetben kivált, hol a főnök majd soha nem szolgál, Isten és emberi törvények szerint nem a segéd; de a rendes lelkész. Van-e hivatal az összes világon, mely ily csekély áron megszabadíthatja magát hivatala összes teendőitől? Én nem tudok. Így állván a dolog, avagy nem örömmel veheti-e oldala mellé az a rendes lelkész azt, a választottjánál, legtöbb esetben külön egyént, kit egyházi felsősége oldala mellé rendel.

Mindezekből pedig önként következik a mit naponként prédikálunk; hogy méltó a munkás a maga bérére, ugyanazért azok, kik a s. lelkészi jótétemény folytán, a s. lelkészek munkásságát igénybe veszik, jutalmazták ezek fáradságát, ha nem méltó is, de legalább oly díjjal, hogy a s. lelkészek munkakedvüket el ne veszítsék, magukat lehetőleg tisztességesen ruházhassák, s tovább képzésökhöz, a legszükségesebb eszközöknek birtokába juthassanak.

Ezen dologról is intézkedik a kezünk alatti törvény a III. cz. d) pontjában, mondván: „a s. lelkészi fizetés azon egyházakban, hol a szolgálat a helyi viszonyok miatt terheesebb s a lelkész jövedelme nagyobb, legalább 80 o. é. frt, e mellett szabad lak, fűtés, koszt és gyertya legyen; a kisebb egyházakban 50 frt teljes ellátás mellett.“

De hát eltekintve attól, hogy ez összeg mily csekély arra, hogy belőle egy ifju legégetőbb szükségait is fedezhesse; mikor a mosásra szükséges 20–30 frtot — melyet a szabályzat szerint a főnök fedezni nem köteles — még le kell belőle vonni, kérdem: vajjon ki itéli azt meg, hogy mely egyházakban nagyobb a lelkész jövedelme s terheesebb a szolgálat? Kinek teszi ezt kötelességévé a törvény? Talán magának a princípálisnak? Helyesebb lett volna akként intézkedni a törvénynek: hogy a káplántartó lelkész, évi jövedelme egy kilenczed vagy tizedrészt, a mennyiben ez a 70—80 o. é. frtot meg nem ütné, legalább ennyit tartozik, teljes ellátás mellett kápláni fizetésül biztosítani. S e törvénynek, a díjlevelekből meritett biztos tudomás alapján leendő végrehajtását az esperesekre bizni.

Soha sem volt ily intézkedésre nagyobb szükség, mint éppen a mai időben, midőn az akadémika promotiók eltöröltetvén, a szegény emberre nézve — pedig nagyobb része ilyen s. lelkészeknek — minden anyagi jövedelemforrások bedugultak; midőn a nagy létszám s a szabad lelkészválasztási törvények életbe lépte miatt — a szerencse esetleges kedvezéseit leszámítva — a legkitünőbb tehetségnek sem nagy kilátása van 5—6 évnél előbb rendes lelkészi állomáshoz jutni.

A III. cz. e) pontja az egy főnök mellett eltöltendő s. lelkészi időtartamáról, a segédnek, ez idő után megtarthatása, vagy előbb elbocsáthatása felett intézkedik, ez utóbbi esetben az esperestet, illetőleg az e. megyét tévén bíról. Ez a pont volna az egész szabályzatban a legkielégítőbb és szabatosabb, ha a kölcsönös felmondási határidő, — mely minden ezen „szabályzattal“ hason tárgy törvénynek elengedhetlen alkatrésze — meg volna benne szabva, akkor aztán nem is hagyna e cikk egyéb kívánni valót hátra, minthogy: vajha meg is tartatnék és szigoruan végrehajtatnék, mert habár a dolog túlerőszakolása, sok esetben nem tanácsos is, de oly esetekben, mint a minőt bátrak vagyunk egy párt, a többek közt felhozni, bizony nem árt, az önmagáról megfeledezett princípálist rendre utasítani.

Feles papot kér a r. lelkész, prezbiterei s önmaga által aláírt, s megpecsételt okmányban sürgetőleg kéri az esperesi hivatalt, hogy rendelne mellé valakit. Nehány nap mulva, az esperesi hivatal felhatalmazásával kezében, meg is érkezik a kért feles pap, s ime nem fogadtatik el. Majd az esperes ur beegyezésével káplánul csakugyan ott marad. Öt nap alatt aztán leszámítva egy ebédet — s ha a rektor nem bir annyi érzéssel, hogy meghívja ebéd s vacsorára, éhezhetne s szomjuzhatta volna ott az igazságot. Így is tovább más ember nyakán nem élődhetvén, kénytelen esperesi beegyezéssel, az állomást elhagyni. — Előbbi állomására vissza nem mehet, s jár esperestől espereshez, míg hónapok mulva állomáshoz juthat ismét.

Ha eddig azt kelle minden cikknél állítanunk, hogy nem talált az szigorú végrehajtóra, úgy kivételkép ki kell emelnünk a IV. és különösen a VII. cikket, mely arról nevezetes, hogy nem taláthatatik élő lény Izráelben, ki arról panaszolhatna, hogy ez végre nem hajtatott.

Ezen két cikk arról intézkedik, kik alkalmazhatók „rendes esetekben“ (mint a törvény mondja) és rendetlen esetekben, vagy a törvény szavai szerint „ob praesentem ac urgentissimam necessitatem“ segédlelkészekül.

Miért kellett e két pontot egymástól elszakítani; midőn mind a kettő egy tárgyról t. i. a s. lelkészek alkalmazhatása tárgyáról szól? Ki tudná azt megmondani! Talán azért, hogy végszükség van a VII. cikkben említve, már pedig, ahol végemlítettik, ott józan logika szerint a törvénynek is végének kell lenni? Ugyde az V. és VI. cikknek, hol jutott volna akkor hely e szabályzatban? Vagy talán az a közmondás „finis coronat opus“ szakasztotta el a testvéreket? No, ha igen, úgy ez a VII. cz. ugyancsak koronázott, méltólag tetőzte be ezt a hiányos és felettébb felületes „s. lelkészi szabályzat“ romlatag épületét.

Azt rendelvén, hogy „ob praesentem ac urgentissimam necessitatem, az illető esperes hivatalos megkeresésére a püspök, oly theológiát végzett egyén fakultációjára is adhat felhatalmazást, ki még nem tette le az első vizsgát“ — egymásután foglalták el ily egyének néhány jobb s elsőrendű kápláni állomást akkor; midő Szilágyi Márton fenn említett cikke szerint „az apostolok lován — talán faluról falura járt a jövendő papja,

(ki principálisa szeszélye, vagy felgyógyulása folytán, önhibáján kívül állomás nélkül maradt, vagy az első vizsga letétele után, még helyhez sem juthatott) állomást, vagy csak rövid idei alkalmazást koldulni, ingyen, csupán kosztjáért,“ s elég szerencsétlen volt 500 eklézsiában egyszerre jelen nem lehetni.

(Vége köv.)

o+e.

KÖNYVISMERTETÉS.

A föld és a teremtés bibliai elbeszélése.*)

(La Terre et le récit biblique de la Création, par Pozzy.)

E mű, melynek szerzője Pozzy B. a párisi anthropologiai társaság tagja, megjelent Párisban Hachette és társánál. 1874-ben, finom velinen, nagy 8-rétű 575 lapon, közép nagyságu, de a Függelékben a 455 laptól végig nagyon apró, szinte szemrontó betűkkel. A tulajdon- és fordítási jog fenn van tartva. — Az általam használt példány csak fűzve van s a debreczeni főiskolai anyakönyvtaré.

A terjedelmes könyv bevezetője: az Előbeszéd, melyben szerző előadja a mű czélját: tanulmányozni a föld benső alkátát, egymásutáni módosulásait, s innen kiindulva a belsejében eltemetett ásatag maradványok segítségével összeállítani a föld történetét; végre az így elért eredményeket összeegyeztetni a teremtésnek a legrégebbi könyvben meglevő elbeszéléssel. Oly időben — mondja szerző — midőn azon igyekeznek, hogy elmentésséget állítsanak fel a tudomány és vallás között, mi meg akartuk mutatni, hogy a vallásnak épen nincs mit félnie a tudománytól. „Nincs itt semmi igazság az igazság ellen“ mond Champollionnal.

Leírja továbbá az ide vonatkozó angol, francia és német irodalom termékeit, kísérve néhány bíráló szóval s illetőleg méltányolva. Mindenek felett kiemeli Causland „A kövek nyelve“ című kis francia könyvét, mely nagy segítségére volt a bibliai elbeszélés megértésére.

Végül így: ha fejtegetéseink által sikerült eloszlatni némely félreértéseket, és felmenteni a kijelentést azon hitelétvesztettségéből, melylyel azt a tudomány nevében sújtani akarják — a mi vágyunk ki van elégitve.

A mű három könyvre oszlik, az első tisztán a tudomány tényeit adja elő; a második a bibliai tényeket; a harmadik pedig a kétrendbeli tények összeegyeztetésére van szentelve. Végül jön a Függelék az emberi fajok különbözőséről s a nemek egységéről. Bezárja aztán a terjedelmes tárgymutató.

Az I. könyv czime: „A Föld.“ Eloszlik 8 fejezetre. Ez első könyv illusztrálva van 150, részint a kőzetek rétegeit, állását, a Serapis templom romjain a föld süjedését és felemelkedését, az irlandi Geyser szokellését, részint az egymásra koronként lerakodott rétegekben s sziklákban talált növényi és állati lenyomatokat, vagy állati lábnyomokat, vagy növényi vagy állati maradványokat, egész állatokat stb. és legelől a kőszén korszak alatti mocsár és erdő képzelt képét s egy svájcz tavi várost előtűntető, a szöveget világosító nagyon szép és tiszta fametszettel.

Legelsőben e könyv kezdetén meghatározza, hogy mi a földtan vagy geologia t. i. oly tudomány, melynek tárgya: e mi gömbünk, különösen e gömb azon része, melyen lakunk és a

mely ennek csupán kemény boritéka — ezen rész kezdeti alakulásának s egymásutáni módosulásainak tanulmányozása. E boriték: kő anyag, fedezve majdnem mindenütt vízzel vagy víz-hordta földdel. A kövek, sziklák vagy rétegek vagy nem rétegesek. A rétegeseket üledékeknek vagy vizieknek nevezik s igen sokfélék, s neveik a bennök rejlő számtalan növényi s állati ásatagoktól: növény, csiga, hal (a régi óceán népe), csúszo, mászó, madár, négylábu-féle rétegek.

A nem réteges sziklák azok, melyek tűz működése által keletkeztek s ezért tűzieseknek, pyroid, neveztetnek; de neveztetnek még jegecesedési szikláknak is. E sziklák kétfélék, vagy vulkánia k, melyek a tűzhányók kiömléseiből lettek, vagy plutonia k, melyek a központi tűz feszereje által tolattak ki s fel a földkéreg repedésein keresztül a felszínre. Ezen sziklák, melyek általában jegecz forma kinézésűek: a gránit, melynek változatai a serpentin, porfir stb.

Van még egy harmadik s ez az átváltozási sziklák, így neveztetvén azon átalakulástól vagy változástól, melyet szenvedtek a gránit alap nagy hősege miatt, melyen elterülve vannak. Ezeknek ismét több változatai vannak, mint a gnájsz, csillámréteg és a jegeczes márvány, mely utóbbinak ismét több nemei vannak.

E sziklák mind üledék földek, mit rétegenkénti lerakódásuk bizonyít.

A gránit minden üledék rétegek alapja. Erre települtek le az első üledékek, a mik ismét alapul szolgáltak az üledékek egy más rendszerének, ez meg ismét másnak s így tovább, mindaddig, míg el lett érve a legfelsőbb lerakodmány, mely teszi a mi jelenlegi földünket. Ezen lerakodmányok mindenike, mintegy szinpad volt, melyen előálltak, éltek s kifejlődtek az állati és növényi organizmusok, hogy aztán ott eltemettessenek, s beborítottassanak új ülepedmények által. Ez utóbbiak ismét sorban lakhelyül és sirul szolgáltak azon állati és növényi nemeknek, melyek őket követték. És ezek maradványai vagy lenyomatai segítségével lehet összeállítani a föld történetelőtti történetét. Mindezt pedig részben ma is előjövő jelenetek, mint szigetek felemelkedése s lesüjedése által, részben tudósok, mint Mansell és Buffon tekintélyével is igazolja.

A föld kezdetben izzó folyó tömeg volt s lassanként hülve vékony kérget kapott. A fokokénti hülés következtében a léget és vizet alkotó gázok le-lecsapódtak meg felemelkedtek; miközben folytonosan villámlott s mennydörgött. Mindent víz borított s e víz előállott az oxigen hydrogen egyesüléséből, valamint a lég is, hozzájárulván még az azot és carbonicum. E közben, a nagy forróság miatt, még az életnek semmi jelensége nem tűnt fel.

Az élet megjelenésével kezdődik:

Az első korszak vagy időszak, mely a hajdani vagy régi élet szakának — paleozoïque — neveztetik. Itt már előjönnek a növény állatok, a puhányok, később a halak, majd, kiemelkedvén a száraz, a dús növényzet, mely aztán el-elsüjedvén s eltemettvén, a kőszén rétegeit alkotta. Ezen korszakban már, melyet tőlünk megmérhetlen időköz választ el, a tenger árja szállt és emelkedett, a szelek fújtak, az eső esett mint ma, a fizikai világ minden szabályozó törvényei teljes munkásságban voltak.

Ezután jön a második időszak vagy a középleti időszak, l'ère secondaire ou mésozoïque. Nevezik még csúsók korának, ősgyík-félék időszakának s krétaföldének, — már t. i. az egyes periodusokat, — Ez az időszak, mint a különbéle

*) Lásd e derék mű első bemutatását Lapunk 35. számában 298. oldalán.

földnemekből következtetni lehet, a legfontosabb és valószínűleg a leghosszabb. Ez alatt képződtek a só és kréta s több nagy rétegek és ama kőzetek, melyekből a Jura hegységek fő részben állanak; a honnan ez időszak egy alperiodusa (a mi mindenik időszaknak több van) jura-félének neveztetik.

Ez időszakban a növényélet megtartja a dúsgazdagságot, melyről némi fogalmat adhat a mai világ forró övi némely szigeteinek buja növényzete. A madarak nyomai is feltalálhatók. A szárny-állatok nagy bőségben jönnek elő. Ekkor éltek a tenger roppant szárnyei, — a mosagyík-félék, így nevezetvén a helytől — a Mosa partjától — a hol 1780-ban, a krétabányákban feltaláltatott. E roppant, 8 méter hosszú gyík ragadozó, húsevő csúszó volt. Általában ez időszakban főképp vége felé a tenger csudásan be volt népesítve.

Megjegyzendő, hogy az időszakok, sőt azok alperiodusainál is soha évekkal nem mérték az időt. Az idő tartalmához még csak hozzá sem tudnak vetni. Jön ugyan elő két helyen évszám, az egyik, midőn egy Pozzy által idézett szerző bizonyos képződmény folyamát talán 27,000 évre teszi; hanem Pozzy erre ily megjegyzést tesz: „jelentéktelen idő a geologia óralapján!” — a másik a 4-ik időszakban (158 l.) midőn szerző azt mondja, próbálván a tudósok a roppant völgyületeket betöltő nagy terjedelmű mai síkságokat tevő rétegek képződése idejét meghatározni: azt, a Mississippi és Nil torkolatainál folyó lerakodmányok körül tett megfigyelések nyomán, 16—20 ezer évre tették; de ezt meg szerző nagyon sokallja.

E 2-ik időszak leírása végén (130. l.) szerző így szól: „Innen kimenvén, új életműves teremtés foglalja annak helyét, a mi mindedig létezett, és a királyság pálczája, mely ezen kor alatt a csúszóknál volt, a következő korban átszáll az állatvilág magasabb osztályára, az emlős állatokra.”

A harmadik időszak az új élet idősza, ère tertiaire ou kainozoïque. A földkéreg itt is változáson vagy alakuláson ment át, amennyiben ismét új földrétegek, lerakodmányok keletkeztek: a harmadrendű földek, melyek, mint a megelőző képződmények agyag, mészféle, márna, homok és kővecsből alakultak s magukban foglalják azon állatok maradványait, melyek ezen korszak alatt a földet elfoglalták.

A halak közül itt némelyek eltűnnek, vagy fogynak, és helyöket mások foglalják el, a pikkelyesek, a mai halak. Általában az állatvilág a legmagasb fokra emelkedik; ekkor élt a 6 méter hosszú óriási dinothérium, a 12 láb magas és 24 láb hosszú mastodon, mely körülbelül olyan állásu s alakú volt mint az elefánt. A csúszók közt megjelentek a salamandrák és krokodilok. — A madarak osztálya több ismeretlen nemmel és fajjal gazdagult. De az ökör, szarvas, juh, kecske és antilop még ekkor nem volt. A ló előjött, de csak a legvégén jöhetett elő. A növényvilág, kevés kivétellel, olyan volt mint ma.

Végre jön a negyedik vagy jelenidőszak, ère quaternaire ou actuelle: Itt már megemlítem a periodusokat is, s ez kettő: az ujkor utáni, (post-pliocène) és a legújabb kor. Amannak kezdetén van a jégkorszak, midőn a száraz föld sűjedési és emelkedési mozgalmánál fogva, kivételes kihülés állott elő és Európa és Amerika egész északi részét jégköpeny fedezte s kiterjedt Európa közepéig sőt hatásában a középtengerig. És ez ki van bizonyítva nagy erősségekkel. A roppant bolygó sziklák messze költözése csak a megindult roppant vastag jég hátán lehetett.

Ezt követte a roppant vizár — diluvium — hordta föld-

képződmény. S ez megelőzte az ember fellépését. Az ily képződmény áll: kővecs, agyag, iszap, homok s letört szikladarabokból, s néhol igen vastag: 100 méterre is tehető. Ilyennel van beöntve sok barlang, vegyülve az akkor elpusztult s eltűnt állatok maradványaival. Ezek a csontbarlangok. Az ily barlangokban az állati maradványok mellett több helyen találhatók kétségkívül később oda került oly dolgok, emberi művek: művszerek, rajzok, metszvények stb. melyek az embernek azután nem sokára (a geologia szerint értve) lett megjelenését bizonyítják.

Ezt követi az új vagy mai periodus. Így neveztetik azért mivel az akkori minden, csiga-féle vagy emlős állati ásatagok olyneműek, melyek ma is élnek.

E korszak első periodusában élt állatok: a barlangi medve, hiena, nagy oroslán s később az apró húsevők: görény, farkas, kutya és róka és a füevők: az óriási szarvaszarvas, mammoth és a vízi nagy teknőczök.

(Folyt. köv.)

Könyves János,
ref. lelkész.

B E L F Ö L D.

A pestmegyei ev. esperesség

1877. okt. 5. és 6. Budapesten tartott közgyűlése.

Főesperes Sárkány Sámuel imával, Földváry Mihály esp. felügyelő szives üdvözléssel nyitá meg az esp. gyűlést, mire esperes ur felolvasá elnöki jelentését.

Két halott emlékezetének szentelé elnök előterjesztése első szavait. Ugyanis szept. 5-én hunyt el nmlt. Nyári Antal báró, ki a pilisi egyháznak 33 éven át erélyes és áldozatkész felügyelője volt. Református létére a legtisztább testvéri indultalattal viseltetett az ágostai gyülekezet iránt, bizonyosságul ismét azon únióknak, melyet az élet oly áldásosan hozott létre. Legyen emlékezte áldott! — Viszont mult hó 20. hunyt el egy szerény, de gyakorlati működésében jeles tanító, Ján János, a mondei filia tanítója. A gyermekek szelid atyjokat veszték benne. Béke hamvainak!

A gyász boruját azonban felváltá az előterjesztésben az öröm derüje, a mennyiben számos jótékonyági és egyház iránti buzgalomról szóló esetek sorozatát jelenté be esperesünk.

A szód gimnáziumi tere kertelése, Acsa sirbolt és templom javítása, Zsidó iskola építése, Kürthön ostyatartó adományozása, Ikladon iskolások ösztöndíjjal megajándékozása, Czinkotán keresztelő kő ajándékozása, Csik-Tarcsán iskola építése, Csömör iskola átalakítása, R-Palota paplak építése, Fóth paplak és iskola építése s felszerelése, Csomád orgonaalap szerzése, Bottyán iskola építése és számos adományok még más egyházak javára, örvendeztető jelei a hitélet üdeségének, mely esperességünk területén észlelhető.

Bejelenté azután elnök, hogy a zsinati előmunkálatokra adandó vélemény bizottságilag elkészítettett. Végre pedig bejelenté, hogy a tisztviselők 3 évi hivataloskodásának ideje lejárt s a választás elrendeltetik — Maga részéről pedig főesperes ur, szemeinek gyengesége miatt hivataláról határozottan és véglegesen lemond.

A közsajnálatnak rögtön kifejezést adott Földváry Mihály esp. felügyelő, kijelentvén, hogy a Sárkány iránt nyilatkozandó bizalmat korlátolni lehetetlen leend.

E jelentés egész terjedelmében jegyzőkönyvbe igtattatni rendeltetvén, kezdetét vette a mult gyűlés jegyzőkönyvének több pontja feletti tárgyalás.

Tárgyaltatott a h i v á n y o k (dijlevelek) ügye. Miután tagosítás és egyéb változás következtében a hiványok legnagyobb-részt módosultak, be lettek kívánva a módosított s hitelesített hiványok s azok mellé a telekkönyvi kivonatok s ezek a főjegyző által a régi hiványokkal összehasonlítottak. Csonkítás nem fordulván elő, ezen új hiványok, a főjegyző által kezelt hiványi főkönyvbe iratni, a telekkönyvi kivonatok pedig az eredeti új hiványokkal együtt esp. levéltárba tétetni határozottak.

A néhai Székács József emlékére beszerzendő alapítvány érdekében a gyűjtés folytatása elrendeltetett.

Felolvasatott ezután azon esperességi vélemény, mely az egyetemes gyűlés által köröztetett zsinati előmunkálatokra bizottságilag lett szerkesztve. E vélemény elfogadtatván a bányakerülethez tétetik át. Bővebb értesítést remélek adhatni, a bányakerületi gyűlésről adandó értesítésemben.

Felvétetett ezek után a tanügyi bizottság jelentése az iskolaügy állásáról. A tanügy általán haladást tüntet fel esperességünkben; részletben sok a panasz a minket nem támogató községi és megyei közegek ellen. Hiába csak az adót hajtják — az iskola ügye csak mellékes; a mulató gyermekek szüleinek nem görbül meg hajuk szála! — Az esperesség lélekszáma 39,851. Az iskolakötelesek száma 4667, kik közül iskolába jár 80%. Az iskolák ingatlan vagyona 144,086 frt értéket képvisel, — a folyó fenntartási költségek 33,816 frtra rugnak.

A tisztujítás eszközlése végett a szavazatok esp. felügyelő urhoz jövő ujévig lesznek intézendők.

A jövő gyűlés tavaszkor Budapesten fog megtartatni.

A bányakerületi közgyűlésre az elnökségen kívül, mint fizetési követek, a fő- és aljegyző küldettek ki.

Láng Adolf,
esp. főjegyző.

Külföldi könyvészet.

Schaff: **a keresztyén hitvallások története**. I. „A keresztyénség hitvallásainak története (a history of the creeds of christendom). II. A görög és latin egyházak hitvallásai fordításokkal. III. Az evangélikus protestáns egyházak hitvallásai fordításokkal. Irta Schaff Filep, hittudor.“ 3 kötet, London (Hodder és Stanghton) 1877. Mindenik kötet ára 21 shilling, tehát a 3 kötet 32 forint ezüst pénzben. Egy symbolum könyvtár ez. Az I. kötet tartalmazza az egyház tani történelmét a mint a hitvallásokban lefektetve van. A II. adja a szentirati hitvallásokat, a niceai zsinat előtti hitszabályokat, az egyetemes görög és latin egyházi hitvallásokat, az orosz kátét, az ókatholikusok tantételeit a bonni congressus megállapításai szerint. A III. befoglalja a lutherán, anglikán, kálvinista és későbbi protestáns vallástételeket. A mű hitészek és történetíróknak egyképp fontos gyűjtemény, vallástételek tárháza az a legrégebb kortól a legújabb időig. Szerző szerint a hitvallások tekintélye prot.felfogás szerint, viszonylagos és korlátolt mint pusztán emberi szerkesztményeké, a bibliának nem mellé, hanem alá rendelt s érzékük a szentirattal egyezésök mértékétől függ. A biblia a norma normans, a hitvallás a norma normata. Szerző szelleme kálvinista és mérsékelt prezbiteri. Kálvin élete és jelleme a genfi káté tárgyalása előtt 45 lapot foglal el. A heidelbergi káté felőli nézetek terjedelmesen advák; a skót, amerikai

és westminsteri prezbiteri hitvallások terjedelmesen tárgyalvák, az Evangyéliomi Szövetség tételei is közölvék. Hiányzanak a műből a régi socinian hitvallások. Nincs benne a rakoviai káté, melyet Schoman adott ki 1574-ben, sem a Moscorovius latin kiadványa 1609-ből, melyet az angol parlament elégettetett, ezt Rees fordítá angolra 1818-ban. A modern unitáriusok hitvallásai is hiányzanak. Szerző a modern szélső rationalismus „ujkori nagy hittagadásnak“ nevezi. A modernek és episcopalisták saját szempontjukból kemény ítéset alá vetik e jeles művet, a mi a bírálók nézetéből magyarázandó. A hitben erős ellen a hitben gyenge küzdeni szokott.

Allgemeine **kirliche Chronik** begründet von K. Matthes, fortgesetzt von Aug. Werner, ober-Pfarrer in Guben, 23-ik évfolyam az 1876-ik év. Hamburg, 1877. 8r. 220 l. A világon levő keresztyén egyházak mozgalmait, melyek a mult év alatt fordultak elé, kellő szakaszokba osztva sorolja fel. Magyarországról a 34—103 lapig terjedő tudósítás van, az ág. hitv. egyházra van főleg tekintet, a ref. egyház pedig háttérbe szoritva. A tudósító modern irányu.

K Ü L Ö N F É L É K .

— Török nyelv tanra hirdet Dr. Erődi Béla tanár megrendelési felhívást, 36 leczkében, tanító segélye nélkül is elsajátítható e nyelv; most a 2-ik kiadás rendeztetik sajtó alá. Megjelenik okt. végén, aláírás ár 1 frt. A pénz Grimm és Horovicz könyvkereskedésébe küldendő Budapestre. A török nyelv tanulása ajánlatos, hogy ez eszközzel is felfegyverezve álljanak elő missionáriusok a törökök közé a ker. vallás bevitelére. Az evangyéliom fogja regenerálni Ázsia e harczos népét. A fegyver csak ideiglenes diadalt adhat bármely nemzetnek.

— Lang Henrik válogatott vallásos beszédei“-nek magyar fordítását ismerteti Lukács Ödön a budapesti Protestáns e. s isk. Lap 39. és 40. számaiban. Az ismertetés 3 dologgal van tele a) a sivár modernismus, különösen annak prófétája Lang előtt nem bókoló hitelvűek irányának korholó gúnyolásával, mintha a retrogad irány apró emberei gondolataikkal a kunyhó tetejéig sem érnének, a régi theologia mankón járna, babonák, csudák, mythologiák képzelt alakjaival volna körülvéve, körében eddigelé „tisztátalan epidemikus gőzpárázat“ volt stb. b) tele van anthropolatriával: Lang az Isten hivatott embere, a protestántizmus biztos és szilárd épületét megfundáló, (ha biztos, miért kell megfundálni?) vallást megmentő, hitet teremtő, vallásos eszmék új világának teremtője, az egyház régi munkáját összetörő (mily hiu gondolat! nem egy, de száz Lang H. sem képes erre), az örök jó, szép és igaz eszméjét számunkra kihozó, a nevezhetlennek nevet adó, a régi hitet darabokra törve, szétszórva lábai előtt látó, lángész, „óriás szellem“ és vihar. c) Az eddigi összes keresztyén hitrendszer, épület és vivmány semmis értékű rom, mintha Lang fellépteig nem is lett volna valódi keresztyénség, az ő „halhatatlan művei“ más nézetet hirdetnek mint az egyház régi tana, neki a csoda teljes képtelenség, neki a halhatatlanság és örök élet csak öntudatlan anyagi erő, fennmaradásához hasonló tünemény, ő nem hisz a legendás (azaz az evangyéliomi) Krisztusba, az egyház hite tévhit, a kibliát sem kiméli „érezett igazsága védelmében“ (ő hát felette áll a bibliának), az ima is ujitott mind, a hála, a kérés eszméi abba hiába foglalnak helyet stb. — Végfelhívás: hajjunk meg a prédikátorok prédikátorává emelkedő új lángész hitrendszere előtt, kinek beszéde fülemile zengés, vihar és köl-

tészet. Pizarro korában, úgy mondják, az indus egy csillogó üvegdarabért, először látott tükördarabért, neki az új volt, oda adta a régi termés-aranyat. Mi maradjunk a szinaranyánál, Isten igéjénél, az a halhatatlan és nem a Lang Henrik alkotása és hitrendszere.

— **Népiskolaügy Debreczenben.** A debreczeni helv. hitv. egyház nevelésügyi szakosztálya szept. 26-án tartott ülésében terjesztetett be a népiskolaügyi jelenrajz. A 34 tanteremben, a főiskola tanhelyiségeiben s utcai iskolákban, a folyó tanév elején szept. 1-én az elemi tanulók létszáma ez: I. elemi osztályos fi 428, leány 510, együtt 938; II. o. fi 370, leány 433, együtt 803; III. o. fi 311, leány 282, együtt 593; IV. o. fi 235, leány 181, együtt 416; V. o. fi 70, leány 50, együtt 120; VI. o. leány 8. — A finövendékek száma jelenleg 1414, (ebből nem református 58), leánynövendékeké 1464. A tanulók összes száma 2878, tavaly volt 2660, így egy év alatt 218-al nőtt az iskolázottak száma. Az iskolaszék dicséretes buzgósággal és sikerrel működék, elnöke Némethy Lajos lelkész ernyedetlenül munkás. Fentebbi számhoz csatolandó még a felső leánynevelő 8 osztályában 161 növendék.

— **Leánynövelde.** A debreczeni helv. hitv. egyház felső leánynevelő intézetében a létszám f. évi szept. 1-én így állt: I. osztály 15; II. osztály 20; III. osztály 26; IV. osztály 31; V. oszt. 27; VI. oszt. 27; VII. o. 8; VIII. osztály 8; összesen 161; ebből református 92, ág. hitv. 4, róm. kath. 36; izr. 29. Szept. 29-iki jelentés szerint 179-re nőtt a szám. Az egyház főkötelessége a tanhelyiségeket bővíteni, mert már nem képes az intézet több tanítványt befogadni. Helyet kérnek és tanerőt többet, s ezt adni kell, mert a nevelés országa akkor növekedni fog.

— **Csécsi Miklós** makói ref. lelkipásztor londoni s edinburghi tanulmányi utjáról f. évi szept. végén haza érkezett egyházi tapasztalatokat szerezve.

— **Jéna.** A debreczeni kollégium egyik előre törekvő növendéke, a hittanfolyam végezte után békési rektor, Kertész István, a jénai egyetembe ment ki s okt. 1. beiratkozott tanulását ott öregbitendő.

— **Szoboszló.** Megjelent „a h.-szoboszlói polgári iskolával kapcsolt gimnázium első évi Értesítője” az 1876/7-ik tanév végén szerkesztette Szathmáry Görgy igazgató. Debreczen, 1877. (Tiszai Dániel könyvnyomdája), 8r. 19 l. színes borítékkal. — Első cikke szól az iskola történetéről s jelen szervezetről, kezdődött az iskola ott 1687-ben. Tanárok száma 3, melléktanároké 3. Tanulók száma a 3 osztályban (22+4+7) 33, helv. hitv. 30, a latin nyelvet tanulta 19.

— **Debreczen.** Lugossy József a tudós nyelvbúvár a debreczeni főiskolában szeptember 20-án kezdé meg előadásait az arab nyelvtanból, s szept. 25-én a szanszkritből. A török nyelv előadásához október 13-án fog hozzá.

— **Rácz Károly** gyoroki ref. lelkész jelenti, hogy „Máté evangyélioma magyarázata” című művéből öt iv ki van nyomva, a másik 5 iv október hóban kerül ki sajtó alól s szolgáltatik át az aláíróknak. Előfizetési ár 1 frt, mely Gyorokra küldendő.

— **Szénior-beigtatás.** A debreczeni főtanodai szénior Nagy József szept. 12-én d. e. 10 órakor igttattatott be tisztébe az igazgató s a hittanárók s tanulók jelenlétében, a szénior értekezett e tárgy felől „mely tudományokban való jár-

tasság, és mily érzelmek mivelése s ápolása kívánható meg általában minden lelkipásztori pályára készülő protestáns, különösen pedig a magyar ref. theologus ifjútól.” Az értekezésen hű és tiszta protestáns szellem tükröződik. Az igazgató, Körössy Sándor, amerikai modoru, azaz humorral vegyült találó és súlyos tételekkel átszótt beszéddel rekeszté be az ünnepélyt.

— (Halálozás.) **Kleblatt** Hermán soproni nyugalmazott ev. gimn. tanár 72 éves korában 37 évi tanári működés után szept. 13. elhunyt. Áldás emlékezetére!

— **Félreértés** eltávolítása végett kinyilatkoztatja a szerkesztő, hogy a „Mikeás” aláírású cikket sem Kiss Albert, sem Dr. Márk Ferencz nem írta.

— **Heiszler** új műve. Most jelent meg az Egyházi munkálatok IV. teljes kötete Dr. Heiszler József dombrádi ref. lelkésztől, kiadja Telegdi K. Lajos Debreczenben, 1877. 8r. 273 l. ára 2 frt. Tartalmaz 44 homiliát, végül az uri imádságot két homiliában. Az irás kincstárából merített felséges hit és taneszmék, mély fejtegetések barátainak nagy örömére szolgálанд ily olvasmánnyal táplálkozni. — Reméljük bővebb ismertetését is adni foghatjuk.

Balogh Ferencz, felelős szerkesztő és kiadó.

H I R D E T M É N Y.

MOST JELENT MEG
Petrik Géza kiadásában **Budapesten**

IV. ker. Kecskeméti utca 2. sz.

NÉPSZERŰ HALOTTI BESZÉDEK

Irta **F á b i á n D á n i e l**
sz.-csehi ref. lelkész.

Első kötet ára 1 frt. 40 kr.

Postán bérmentve küldve, ha az összeg előre beküldetik, 1 frt. 45 kr.

Kaphatók még szerzőnek következő művei:

Népszerű egyházi beszédek
Egy egész évre. Ára 3 frt.

Bérmentes küldéssel, ha az összeg előre beküldetik:

3 frt 15 kr.

Innapi, közönséges vasárnapi és

ALKALMI IMÁK

egyházi használatra.

Ára füzve 1 frt. Kötve 1 frt 50 kr.

Bérmentes küldéssel, ha az összeg előre beküldetik,
1 frt 10 kr., illetőleg 1 frt 60 kr.

Budapest, 1877. szept. 7.

3—3

Petrik Géza.